

477. 4618  
EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE  
TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING

---

---

ÜHINGU TEGEVLIIGE

M. TERRI

**VANEMATE AUTORITEET  
LASTE  
KASVATAMISEL**

**NR. 18 (154)**

---

**EESTI RIIKLIK KIRJASTUS  
TALLINN 1953**

A-11346  
154 II

EESTI NSV POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE  
LEVITAMISE ÜHING

---

ÜHINGU TEGEVLIIGE

M. TERRI

VANEMATE AUTORITEET  
LASTE KASVATAMISEL

1  
Eesti NSV Riiklik Kirjastus  
Tallinn  
1953

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS • TALLINN 1953

TRÜ Raamatukogu

## Sisukord

Sissejuhatus . . . . .	3
Autoriteet ja selle tähtsus laste kasvatamisel . . . . .	4
Väärautoriteet . . . . .	5
Vanemate kõlbeline isiksus nende autoriteedi alusena . . . . .	8
Perekondlik kollektiiv vanemate autoriteedi alusena . . . . .	17
Laste tundmine ja nende õige kohtlemine autoriteedi alusena . . . . .	23
Vanemate nõudmiste ühtsus autoriteedi tingimusena . . . . .	30
Lõppsõna . . . . .	34
Soovitavat kirjandust lastevanemaile . . . . .	36

2



Toimetaja J. Seilental

Tehniline toimetaja T. Mitt

Korrektorid R. Eliste ja A. Kiho

Ladumisele antud 13. XI 1953. Trükkimisele antud 12. XII 1953. Trükiarv 8000.  
Paber 54:84,  $\frac{1}{16}$ . Trükipoognaid 2,25. Formaadile 60:92 kohaldatud trükipoognaid  
1,85. Arvutuspoognaid 2,05. MB-16597. Trükikoda „Oktoober“, Tallinn,  
Tartu mnt. 49. Tellimise nr. 2049.

Hind rbl. 1.—

На эстонском языке.

М. Терри. Авторитет родителей в воспитании детей.

## Sissejuhatus

Lastekasvatamine on Nõukogude Liidus üks tähtsamaid riiklikke ülesandeid. Valitsus, partei ja nõukogude rahvas on tõsiselt huvitatud, et meie noored kasvaksid kommunistliku moraali vaimus, et neist saaksid kõrgesti haritud, kultuursed, innukad kommunismi ülesehitajad, selle vaprad, ennastohverdavad kaitsjad, nõukogude kodumaa tõelised patrioodid.

A. A. Zdanov on oma ettekandes ajakirjadest «Zvezda» ja «Leningrad» öelnud nõukogude noorsoo ülesannete kohta järgmist:

«Noorel nõukogude sugupõlvel tuleb kindlustada sotsialistliku nõukogude korra jõudu ja võimsust, täielikult ära kasutada nõukogude ühiskonna liikumapanevaid jõude meie heaolu ja kultuuri uueks enneolematuks õitsenguks. Nende suurte ülesannete täitmiseks tuleb meie noor sugupõlv kasvatada vastupidavaks, elujulgeks, kes ei karda takistusi, sammub neile takistustele vastu ja oskab neist üle saada. Meie inimesed peavad olema haritud, kõrgete ideedega inimesed, kõrgete kultuuriliste ja moraalseste nõuete ja maitsega.»<sup>1</sup>

Juhtiv koht nõukogude noorsoo kasvatamisel kommunistliku moraali vaimus kuulub koolile kui riiklikule kasvatusasutusele, kus kasvatustöö toimub kindla süsteemi ja plaani alusel sellekohaste teadmistega varustatud spetsialistide juhtimisel.

Kuid kool ei saa seda vastutusrikast ülesannet siiski üksi, ilma vanemate kaasabita edukalt täita. Viibib ju laps

<sup>1</sup> Seltsimees Ždanovi kõne ajakirjade „Zvezda“ ja „Leningrad“ kohta, „Looming“, 1946. a., № 10—11, lk. 1123.

koolis ainult osa päevast, kuna vanemate mõju all viibib ta aga pidevalt — juba alates ta sünnist kuni täisealiseks saamiseni. Selle pika aja jooksul on vanemal loendamatuid võimalusi oma laste mõjutamiseks. Me teame aga, et iga mõju, mis laps saab, kasvatab teda nii või teisiti. Seejärest ei tohi kasvatus perekonnas lahku minna koolikasvatusest ja nende vahel peab valitsema ühtsus ja kooskõla nii kasvatusnõuetes kui ka kasvatusviisides. Ainult neil tingimustel saavutatakse laste kasvatamisel positiivseid resultate.

Vanemad on huvitatud oma laste tulevikust. Nende ülimaks sooviks on, et lastest kasvaksid ausad, õiglased, töökad, aktiivsed, humaansed, tublid kodanikud. Oma lapsi väärtuslikeks inimesteks kasvatada — selles peitub iga lapsevanema sügavaim elumõte. Samade iseloomujoonte kasvatamist noortes taotlevad ka kasvatusasutused.

Nii näeme, et nõukogude perekonna huvid oma laste kasvatamisel ühtuvad täiel määral riigi huvidega.

Õige lastekasvatamine perekonnas on väga vastutusrikas töö. Selle teostamisel kerkib üles sadu küsimusi, millele lahendamine ei ole alati kaugeltki lihtne.

Tähtsamad neist on: kuidas ära hoida, et lapses ei areneks halbu kalduvusi ja pahesid, ning kuidas temasse istutada väärtuslikke, kõlblaid iseloomujooni. Just viimane küsimus — kuidas lapsi kasvatada õiges kommunistliku moraali vaimus — nõuab nii mõneltki vanemalt teatavat ümberorienteerumist ja kahjulikest igandeist loobumist, mis võiksid kahjustada lapse õiget arengut.

Laste kõlblisel kasvatamisel tuleb kasutada kõige mitmesugusemaid kasvatusvahendeid, nagu: eeskuju, harjutamine, õige tasu, karistus, nõuanne, käsk, keeld jne. Kuid kogu kasvatusprotsessi aluseks, kõigi eelpoolloetletud kasvatusviiside tugisambaks on vanemate autoriteet, millele ongi pühendatud käesolev kirjutus.

## Autoriteet ja selle tähtsus laste kasvatamisel

Mis meie õieti mõistame autoriteedi all? Autoriteet on mõjuvõim, mis paneb inimest vabatahtlikult teise isiku eeskuju või tahte järgi toimima. Autoriteet põhjeneb kasvataja isiksuse väärikusel, ta vaimsel ja kõlblisel üleolekul kasvandikust ja selle vabatahtli-

kuul tunnustamisel kasvandiku (lapse) poolt; autoriteet põhineb kasvataja ja kasvandiku vastastikusel usaldusel, austusel ja armastusel.

Tõelisel autoriteedil on määratu suur jõud laste kasvata-misel ja võib julgesti öelda, et lapsi ei saagi õigesti ja tagajärjekalt kasvatada autoriteedi puudumisel.

Autoriteetsete vanemate nõudeid püüavad lapsed täpselt ja hästi täita; nende nõuandeid võetakse kuulda, nende eeskuju püütakse matkida, nende arvamusi hinnatakse kõrgelt, nende üle ollakse uhke, nende soove loetakse juba nende silmadest; autoriteetseid vanemaid usaldatakse, neile räägitakse oma äpardustest, muredest, raskustest ja rõõ-mudest; nende käest küsitakse nõu ja nende nõuannete järgi toimitakse meeleldi; autoriteetsete vanemate julgus-tamine ja nende usk oma lapse võimetesse aitab lapsel ületada elus ettetulevaid takistusi ja raskusi; selliste vane-mate eeskuju on nakatav, lapsed hakkavad endid nendega võrdlema ja neis tärkab ning kasvab soov saada oma vanemate sarnaseks. Säärase soovi avaldamine on suurim austuseavaldus ja tunnustus laste poolt oma vanematele ja näitab, et vanemad omavad autoriteeti laste silmis, mis annab neile soovitud võimalused oma laste kasvata-miseks.

## Väärautoriteet

Kahjuks peab tunnistama, et meil esineb veel mõnedes perekondades igandeid ja väärarusaamisi autoriteedist. Mõned arvavad, et autoriteet on inimese sünnipärane anne, ja kellel seda pole, see peab paratamatult leppima olukorraga. Eriti kasutavad seda viimast väidet enese vabandamiseks need lastevanemad, kes ei tule oma laste kasvatamisega toime. Teised on jälle arvamisel, et vane-mate autoriteet tähendab vaid laste kuulekust. Laste kuulekus tundubki neile tähtsaima kasvatusliku eesmär-gina, millele suunatakse siis kogu oma tähelepanu, püüdes seda saavutada igasuguste väärvõtetega, arvates, et kui on saavutatud ükskõik millisel teel laste kuulekus, siis on saavutatud ka autoriteet nende silmis. Need vanemad unustavad aga, et tõeliseks lastekasvatuse eesmärgiks on laste igakülgne arendamine ja et lapse kuulekus on vaid üks abinõu selle üldsihi taotlemisel. Sunniviisi-

line kuulekus ei ole vanemate autoriteedi väljendus, laps täidab neil juhtudel vanemate korraldusi mitte oma vabast tahtest, vaid vanemate tahte pealesurumisel. Säärane väärautoriteet on juba algusest peale määratud nurjumisele.

A. S. Makarenko on oma loengus «Lastevanemate autoriteedist» esitanud terve rea selliseid väärautoriteete, millest tuleks igal kasvatajal hoiduda. Juhin siinkohal vanemate tähelepanu mõningaile enamlevinud vormidele. Nende kõigi iseloomustavaks jooneks on, et autoriteedi mõiste on samastatud laste kuulekusega, mille saavutamiseks kasutatakse mitmesuguseid vahendeid ja väärõtteid, unustades, et vanemate autoriteet põhineb vaid laste vabatahtlikul kuulekusel; väärautoriteete käsitlevas ülevaates on kuulekuse all igalpool mõeldud pealesurutud, sunniviisilist kuulekust.

Nimetan siin esijoonest surveautoriteeti. Sel juhul püüavad lastevanemad (sagedamini isad) end laste silmis maksma panna terroriga — karmuse, kõrgendatud hääletooni ja alaliste karistustega. Säärane talitusviis loob perekonnas sünge, rusuva õhkkonna, mis ei lase lastel elust rõõmu tunda. Elatakse ju seal alalise hirmutunde all, oodates, millal jälle «välk sisse lööb». Et lastel säärase isa vastu ei teki austuse ja armastuse tundeid, mis on tõelise autoriteedi aluseks, on enesestki mõistetav. Sellisest isast püütakse võimalikult eemale hoida, tema ees silmakirjatseda, ta eest kõike varjata, hirmu ja ahastuse tagajärjel isegi teda petta ja talle valetada, et pääseda julmast karistusest. Niisugustest surveõhkkonnas kasvavatest lastest saavad murtud hingega inimesed: kas arad, tahtejõuetud olendid või julmad, võimuhaned inimesed, kes hiljem elus oma ülekohtuse lapsepõlve eest kätte tasuvad.

Mõned vanemad püüavad autoriteeti ja laste kuulekust saavutada liialdatud headuse ja armastusega. Neil juhtudel püütakse autoriteedi saavutamiseks esmajoones võita laste armastust kas alaliste õrnutsemiste või vanemate pehmuse, headuse ja järeleandlikkusega. Kartes kaotada laste armastust ja nende arvates sellega ka laste kuulekust, hoidutakse igasuguseist konfliktidest, lapse tuju rikkumisest; lapsele lubatakse kõik, täidetakse kõik ta soovid. Kui laps mornitseb, ollakse kohe ärevuses, miks tal on paha tuju, kui ta ei kuuletu, päritakse talt kohe: «Kas sa ei armasta enam oma isa või ema?» Nii hakkab

laps peagi perekonnas vanemaid käsutama, külma rahu ja arvestusega, ilma vähemagi armastuse ta läbi suruma oma soove. Neil juhtudel kujuneb õieti laps majas autoriteediks, kelle soove loevad vanemad juba ta silmadest. Vanemate autoriteet on siin muutunud nulliks.

Mõned vanemad püüavad oma taht lastele peale suruda ära ostu teel. Last ergutatakse üht või teist tegema, hea laps olema jne., lubadusega talle selle eest midagi osta, teda kuskile viia, talle midagi meelepärast pakkuda. Siin on kuulekuse taotlemine hoopis absurdseks kujunenud: laps peab kuuletuma vaid siis, kui talle selle eest tasutakse, mitte aga kohusetundest ja vabast tahtest ning arusaamisest, et see on vajalik.

Leidub ka lastevanemaid, kes rakendavad targutamise autoriteeti. Nad püüavad ise laste silmis näida vooruslikena ja eksimatuina, et sellega saavutada laste kuulekust. Ja nii tüütavad nad lapsi oma lõpmatu manitsuste, õpetuste, kestvate moraalijutlustega. Nad ei oska lapsele midagi paari sõnaga selgitada, vaid teevad seda alati niisuguse põhjalikkuse ja sõnaderohkusega, et see sõnadevaling möödub laste kõrvadest jäljetult, peale selle on säärane kõlbusejutlus, eriti väiksematele lastele, täitsa arusaamatu. Säärased vanemad unustavad, et laps pole täiskasvanu, et teda ei saa mõõta sama mõõdupuuga kui täiskasvanut, et tema elul on teatud arenguastmel oma sisu ja omad ülesanded ning huvid, mida kasvataja peab arvestama. Vanemate alaline targutamine ja õpetamine ei loo vanemate autoriteeti.

Eelmise väärautoriteediga väga sarnane on pedantsuse, õigemini põikpäisuse autoriteet. Sel juhul toimivad vanemad bürokraatidena, kes on veendunud, et viimane kui nende sõna, nende korraldus peab lastele olema seaduseks, mille täitmist nad jälgivad range tähelepanuga. Säärased vanemad on sageli oma korraldustes otse võimatud põikpead, kes ei taandu oma nõuetest või korraldusest isegi mitte siis, kui selgub, et seda poleks tarvis olnud või et see on koguni ülekohtune. Nad ei loobu isegi last karistamast, kui selgub, et laps pole süüdi. Nad kardavad muuta oma kord juba tehtud otsust, et mitte kaotada oma autoriteeti laste silmis! Siinkohal olgu sellele juhitud tähelepanu, et järjekindlus on vajalik ja tähtis tegur laste kasvatamisel ning sellest tuleb kasvatajatel kinni pidada, kuid põikpäisus oma korralduste läbiviimisel

hävkitab lapses austuse ja kõik soojemad tunded oma kasvataja vastu.

On veel palju teisigi väärautoriteedi vorme, mis esinevad siin ja seal perekondades.

Juhtub sedagi, et üks lastevanemaist peab lugu ühest autoriteedi liigist, teine teisest. Mis sel juhul sünnib lapsega, sellele ei mõelda.

Lastevanemad pidagu meeles, et autoriteeti ei saavutata kunstlike võtetega ja et sellise väärautoriteediga saavutatakse kasvatuses vaid negatiivseid tulemusi. Vanemate tõelise autoriteedi aluseks on nende elu ja töö, nende käitumine, nende isikuväärtus kodanikuna.

Järgnevalt vaatleme neid aluseid ja tingimusi, mis soodustavad tõelise autoriteedi kujunemist või kahjustavad ja hävitavad selle.

### **Vanemate kõlbeline isiksus nende autoriteedi alusena**

Suurem osa lastevanemaist on teadlikud oma vastutusrikkast tööst lastekasvatamisel ja täidavad oma kohuseid laitmatult. Leidub siiski ka neid, kes ei tule sellega hästi toime. Seda põhjustavad mitmesugused asjaolud. Üks osa selliseist vanemaist ei suhtu küllalt tõsiselt oma kasvataja-ülesannetesse, teistel puuduvad vastavad kogemused ja teadmised, kolmandad vaevlevad veel mitmesuguste igandite kammitsais jne. Ära tundes oma puudusi ja nõrkusi peaksid vanemad aktiivselt nendega võitlema, et sotsialistliku ühiskonna nõudeid silmas pidades oma kasvataja-tegevust reguleerida ja parandada. Paljud lastevanemad teevadki seda, kuid üldiselt esineb meie perekondlikus kasvatuses veel küllalt puudusi ja raskusi, millede lahendamine pole vanematel igakord kaugeltki nii kerge.

Erilisi raskusi näib vanematele tegevat küsimus, kuidas lastes kasvatada kõrgeid moraalseid omadusi: kasvatada neid ausateks ja õiglasteks, tööarmastajaiks, distsiplineerituiks, aktiivseiks ja ustavaiks isamaa kaitsjaiks ja ülesehitajaiks.

Nagu eelpool mainitud, tuleb laste kõlbelisel kasvatamisel kasutada kõiki vastavaid kasvatusvõtteid, nii kuidas üks või teine on vajalik ja näib antud momendil andvat paremaid tagajärgi. Kuid kõigi sõnaliste kasvatusviiside hulgas omab kasvataja enda eeskuju erilisel täht-

sat kohta. Kasvatases peab kõik baseeruma kasvataja isiksusel, «ainult isiksus võib mõjuda isiksuse arengule ja kujunemisele, ainult karakter võib kujundada karakterit».<sup>1</sup>

Eeskuju kasvatav mõju põhineb laste matkimise või järeleaimamise kalduvusel. Matkimise tarve on eriti suur eelkooliealiste laste juures. Tundes oma jõuetust, saamatust, oskamatus, näivad neile täiskasvanud kõikvõimsaina, kes suudavad ja oskavad kõike teha. Soovides saada sama võimsaiks vaatlevad lapsed täiskasvanute elu ja tegevust ning jäljendavad seda, et sel teel endile hankida vajalikke oskusi ja kogemusi. Seejuures matkitakse mitte ainult täiskasvanute toiminguid, vaid ka nende moraalseid omadusi, nende ellusuhtumist, nende suhtlemist teiste inimestega jne. Lapsed aimavad järele kõike, mis nad näevad, kuulevad, ega oska varajases eas veel vahet teha, mis on hea ja mis on halb. Sellepärast on lapse kasvatamisel olulise tähtsusega, et laps näeks vaid õiget ja head eeskuju.

Eeskuju kasvatav mõju on eriti suur sotsialistliku ühiskonna tingimisis. Siin ei esine lahkhelisid kõlbelise kasvatuse eesmärkide ja tegeliku elu vahel, nagu kapitalistlikes maades. Seal ekspluateerib üks inimene teist, tahab teise kulul rikastuda ega pörka tagasi kõige alatumaist ja ebakõlbelisematest võttest oma egoistlike sihtide taotlemisel.

Ka last ümbritsev elu avaldab seal ebasoovitavat mõju kasvavale noorsoole. Juba ajakirjandus, kino, sopakirjandus oma kõmu ja sensatsiooni taotlemisega mürgitavad kogu õhkkonna, milles elab laps. Laps näeb kapitalistlikus ühiskonnas igal sammul nii palju halbu eeskujusid, et üksikute jaatav mõju jääb väga küsitavaks.

Nõukogude riigis valitsevad inimeste vahel humaansed suhted. Siin on inimeste vahekorrad seltsimehelikud, inimlikud, siin valitsevad inimeste vahel vastastikused abistamise ja töökaasluse suhted.

Nõukogude Liidus kasvatab elu ise suurel määral kodanikke oma õiglase elukorraldusega. Siin on inimese eeskujul väga laialdased mõjuavaldavad võimalused — siin on see otse massiliikumine. Eesrindlikud töötajad on eeskujuks kogu rahvale, nende eeskuju õpetab ja tõmbab kaasa mahajääjaid ja saamatuid, virgutab viimaseid edasipüüdlikkusele, enesearendamisele ja täiendamisele, et

---

<sup>1</sup> K. D. Ušinski, Valitud pedagoogilised tööd, II, lk. 26 (v. k.).

tulevikus töötada veel paremini, tuua oma kodumaale veel enam kasu.

Loengutes laste kasvatamisest A. S. Makarenko kirjutab: «Me nõuame meie kodanikult, et ta oma elu igal hetkel oleks valmis täitma oma kohust, ootamata korraldusi või käske, et ta omaks initsiatiivi ja loovat tahet. Me loodame sellejuures, et ta teeb ainult seda, mis on tõeliselt kasulik ja vajalik meie ühiskonnale, meie maale, et ta selles ürituses ei peatu mingisuguste raskuste ja takistuste ees. Vastupidi, me nõuame nõukogude inimeselt oskust hoiduda niisugustest tegudest ja sammudest, mis toovad kasu või rahuldust ainult temale üksi, aga teistele inimestele või kogu ühiskonnale võivad tuua kahju.»<sup>1</sup>

Lapsed on Nõukogude Liidus eluga tihedas seoses. Nad kuulevad ja näevad kõike, mis toimub ühiskonnas. Paremate inimeste käitumise mõjul hakkavad neiski idanema ja kasvama kommunistliku moraali kõrged põhimõtted.

Eriti suurt mõju avaldab lastesse nende lähemate inimeste, nende vanemate eeskujude. Sellepärast tuleb vanematel ise lapsele õigesti ette elada, tal tuleb endal olla selline, millisena ta soovib näha oma kasvandikku. Laste olemasolu esitab vanematele kindlad kohustused enda suhtes: nad peavad kriitiliselt suhtuma endasse, läbi mõtlema oma käitumis-tegevusviisid, kombed, harjumused, hoiduma igast eksisammust, mis võiks olla halvaks eeskujuks lastele. Vanemad peavad ise olema kõlbliselt laitmatud, siis omavad nad ka vajalikku autoriteeti laste mõjutamiseks.

Vanemate kasvatuslik mõju muutub küsitavaks, kui lapsed hakkavad kahtlema vanemate kõlblistes väärtustes. Nende väärkäitumist taipavad mõnel juhul juba eelkooliealisedki lapsed ja hindavad õigesti oma lähemate inimeste käitumist. Kirjanik Kornei Tšukovski annab väga tabavalt edasi kahe eelkooliealise lapse mõtteavaldused:

«Kas sinu isa on kommunist?»

«Ei. Mis kommunist ta on?! Ta sõimleb iga päev emaga.»

Sellest lapse vastusest nähtub, et lapsel on juba tekkinud kindel kujutus, mis tähendab olla kommunist. Tema arusaamise järgi peab see olema kõrgelseisev väärikas inimene, kes pälvib austust ja lugupidamist.

<sup>1</sup> A. S. Makarenko, Valitud pedagoogilised teosed, I, Moskva, 1949, lk. 31—32 (v. k.).

Ja kas arvate, et eelpoolkirjeldatud isa omab lapse silmis autoriteeti ja suudab last positiivselt, s. t. heast küljest mõjutada? Või suudab seda isa, kes oma töötasu maha joob, purjus koju tulles naist, lapsi inetult kohtleb, ebaviisakalt käitub, tüli norib, tapleb, peksabki?

Või suudab seda ema, kes tahab endale vaba päeva saada ja saadab lapse töökohta valetatega, et ta olevat haige?

Kindlasti mitte, sest niipea kui kasvataja autoriteet on kõikuma löönud, kaotab oma mõju ka selle kasvataja sõna. Sellise vanema nõuetel, korraldustel pole enam vajalikku mõjuvõimu ja veenvust, ja kõike, mis laps tegi enne heameelega, vabast tahtest, ei tee ta nüüd muidu kui sunduse teel ja karistuse kartusel.

Teisest küljest võib aga vanemate halb eeskuju nakatada ka lapsi ja neis hakkavad idanema negatiivsed iseloomujooned.

Missugune õilistav mõju on aga kõlblalt kõrgel seisvail vanemail oma lastele, seda näitab Anna Iljitšina, V. I. Lenini õe kirjutis, kus ta ütleb, et tähtsamaks teguriks Vladimir Iljitši kasvatuses oli see, et ta isa Ilja Nikolajevitš «polnud mitte ametnik-bürokraat, nagu rõhuv enamus tolleaja teenistujaist, vaid ideeline töömees, kes ei säästnud vaeva ega jõudu oma ideaalide eest võitlemisel».

Säärane õhkkond, mis valitses Lenini kodus, mõjutas kahtlematult V. I. Lenini isiksuse, tema erakordsete positiivsete omaduste kujunemist.

Lastevanemal, kes kannab vastutust iseenda, lapse ja riigi ees laste kasvatamisel, pole õigust oma vääritud käitumisega kahjustada laste kujunemist väärtuslikuks isiksuseks.

F. K. Dzeržinski väidab: «... peab hoiduma laste juuresolekul olemast ebavooruslik, närvitsev, tülitsevast, sõimlemast, keelt peksmast ja mis kõige halvem, toimimast vastupidiselt oma sõnadele; laps paneb kõike seda tähele, ja kuigi ta ei pea seda ehk meeles, jääb ta hinge ometi jälg ja neist jälgedest, neist muljetest kujuneb ta südametunnistuse ja moraalse jõu vundament.»

Lapse kõlbelse kasvatuses sihiks on ju lapsele selgeks teha, mis on hea ja mis on halb, lapsesse sisendada tahet toimida kõlbeliste nõuete kohaselt ja hoiduda kõigest halvast.

Näiteks võttis 5-aastane laps ilma ema loata laualt raha. Võib-olla tegi ta seda vaid seepärast, et see raha oli ilus ja talle meeldis. Isa ja ema häbistasid teda selle eest ja seletasid, et ilma loata võtmine on vargus. Laps hakkas nutma ja lubas, et ta edaspidi seda ei tee. Samal õhtul tuli aga külla vanaema. Lapse ema tahtis anda vanaemale ilma isa teadmata raha. Märgates, et laps nägi raha üleandmist, keelas ema tal sellest isale rääkida.

«Kas sa varastasid?» küsis poiss.

Ema sattus sellest ärevusse ja lõi last. Millise õppetunni sai laps sellel raskel päeval? Päris kindel on see, et tema teadvuses läks segi, mis on hea ja mis halb.

Või teine näide ebasiirusest.

Laps vaatab aknast välja, näeb sugulast tulemas ja hüüab: «Ema, ema, tädi Liine tuleb meile külla!»

«Juba jälle yeab end siia! Päris ära tüütab,» toriseb ema. Tuleb aga tädi tuppa, tervitab ema teda kõige lahkema naeratusega. Laps ei saa aru: enne pahandas, nüüd suudleb ja on nii lahke. Sellisest käitumisest teeb ta järelduse, et suu ees võib rääkida üht, seljataga teist.

Nii õpetatakse lapsi valetama ja silmakirjatsema.

A. S. Makarenko ütleb: «Ärge arvake, et teie kasvatate lapsi ainult siis, kui vestlete nendega või neid õpetate või neile käsklusi annate. Teie kasvatate neid igal momendil, ka siis, kui teid pole kodus. Kuidas teie riidetute, kuidas vestlete teiste inimestega ja räägite neist, kuidas rõõmustute või kurvastute, kuidas käitute sõprade ja vaenlastega, kuidas loete ajalehte — kõigil sel on suur tähtsus lapse kasvatamisel. Väiksempi muutus hääletoonis või tunnetes tungib temani, ilma et teie seda märkate. Kui aga olete kodus toores või kiitleja, purjus, või veel halvem, kui haavate ema, teete teie juba lastele palju kahju, juba kasvatate neid halvasti ja teie halval käitumisel on kõige kurvemad tagajärjed.»

Tahtes lapsi kasvatada kommunistliku moraali vaimus, peab kasvataja ise olema veendunud kommunistlike ideede õigsuses ja neid ka rakendama oma elus. Ta peab ise armastama oma kodumaad, austama sotsialistliku ühiselu reegleid ja korda, sellekohaselt käituma. Ta peab oma kodanikukohuseid ühiskonna vastu oma töös ja tegevuses täitma korralikult, täitma ka siis, kui see nõuab raskuste ületamist ja isiklikest huvidest loobumist, nagu oli juba eelpool juttu.

Vanemate kõlbelise isiksuse hindamisel autoriteedi alusena omab eriti tähtsat kohta veel see, kuidas nad suhtuvad oma töösse: vanemad, kes täidavad oma kohustusi lohakalt, vastumeelselt, kirudes ja hädaldades vähimagi jõupingutuse, isegi tavalise igapäevase tegevuse üle, ei avalda positiivset mõju oma lastele, ei suuda neis kasvatada tööarmastust ega oma nende silmis autoriteeti.

Laps tahab, et ta võiks austuse ja uhkustundega üles vaadata oma vanematele, keda austavad ja hindavad teisedki inimesed.

Sääraseks autoriteediks võivad olla ainult tööd armastavad, kohusetundlikud vanemad, kes rakendavad kogu oma jõu kollektiivi töösse, teadmise, et nad teevad seda sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks ja õitsenguks. Säärane vanemate töösse suhtumine on eriti tähtis ja see haarab lapsigi kaasa, nendes tärkab soov kasvada kord sama tublideks ja austusväärilisteks töötajateks nagu nende vanemadki.

Selleks tuleb aga vanematel aegsasti tutvustada lapsi oma tööga, tutvustada neid sellega ühenduses olevate röömudega töö õnnestumise ja paremate saavutuste puhul ja ka raskustega, mis on tulnud seejuures ära võita. Tuleb jutustada sellest, missugust täpsust, enda kokkuvõtmist ja piinlikku tähelepanu, vastutustunnet ja distsipliini nõuab korralik ning hea töö, mida ootab igalt töötajalt meie suur kodumaa. Seejuures ei pea aga kelkima oma isiklike saavutustega, küll aga asjalikult selgitama, missugune tähtsus on tema töö kollektiivi, riigi huvides.

Ärgu arvaku ükski töötaja, et lapsele ei paku huvi vanemate vestlused oma tööst ja tegevusest. Just vastuoksa, lapsi huvitab alati, mis vanemad töökohal teevad, ja sellised vestlused on neile ühtlasi väga õpetlikud.

Missugust sügavat kasvatavat mõju võib lastele avaldada sellekohaste vestlustega, selleks järgmine näide K. V. Mahhova raamatust «Kasvatusest perekonnas», kus autor kirjeldab oma laste vestlust vanaisaga:

«Aga sina, vanaisa, kas sa mõnikord teed ainult ühe normi?» küsis talt Selim.

«Selle küsimuse peale esitan sulle, lapselaps, ka küsimuse. Kas oled kunagi toonud tunnistuse ainult kolme-dega?»

Lapsed hakkasid lõbusalt naerma.

«Vaat nii, vana kaadritööline Vassiili Mahhov, kes

hakkas töötama 12-aastaselt, täidaks ainult normi, siis on selline tööline turupäeval ainult kopikas väärt ja mind peaks luuaga tehases minema pühkima. Vaat nii on lood, mu armsad lapselapsed.»

«Kui palju sa siis välja töötad, vanaisa?»

«Vähem kui poolteist normi pole mul kombeks, aga juhtub ka kaks.»

«Kas sa ammu saad pensioni, vanaisa?»

«Ammu.»

«Aga sa võiksid ju ka mitte töötada ja elada meie juures?» küsivad lapsed.

«Mahhov istuks äkki kodus ja ei tööta — sellest ma ei saa aru! Meil, kaadritöolistel, on kuldsed käed. Kuidas me küll saaksime olla tegevuseta? Ei, nad võivad veel palju ära teha, võivad veel palju kasu tuua riigile. Need töötavad veel,» rääkis ta, raputades oma tugevaid, pahkunud käsi.<sup>1</sup>

Kuidas sellelaadiline kõnelus selgitab lastele õiget tööarmastust ja isikuväärtust ning neidki kaasa kisub selliselt toimima, pole vist vaja siin sõnadega seletada.

See näide selgitab meile, missugune peab olema kasvataja suhtumine oma ühiskondlikesse kohustusisse, et pälvida tõelist autoriteeti laste silmis.

Lastele peab sisendama, et töö on Nõukogude Liidu auasi, et korralikult tehtud töö täidab tegijat rahuldustundega ja et seda hindab kõrgelt ühiskond.

Lapsed peavad õppima tööd hindama ka selles suhtes, et pole vahet füüsilise ja vaimse töö väärtuste vahel, et töö juures pole otsustav üksi huvi selle vastu, vaid ka töö vajalikkus, samuti see, et iga tööd saab huvitavaks teha, kui selle teostamisel rakendatakse oma loovaid võimeid: korraldamisvõimet, ettearvestamist, leidlikkust ja taipu.

Vanemate autoriteedi oluliseks tingimuseks on veel see, et nende sõnalised seletused, õpetused põhjeneksid nende eneste konkreetsetel tegudel. Kui lapsevanem nõuab lapselt korralikkust, ausust, töökest, kohusetäitmist ja ise ei täida neid nõudeid, niiõelda, ei kinnita neid oma tegudega, jäävad need nõuded õhku rippuma. Lastele ei selgu ei nende väärtus, veel vähem nende vajalikkus ja nii jäävadki nõutavad voorused lastesse juurdumata. Selle asemel aga arenevad lastes

<sup>1</sup> K. V. Mahhova, Kasvatusest perekonnas, lk. 64—65.

just need negatiivsed omadused, mis ta näeb oma vanemate käitumises ja tegevuses.

Selgituseks toon järgmise näite.

Ühe Moskva kooliõpilase isa tuli rääkima klassijuhatajaga oma poja üle. Ta jutustas heameelega sellest, et tema poeg unistab saada kangelaseks, et tema, isa, aitab pojalt hästi õppida, loob talle soodsad õppimistingimused. Kuid see häirivat teda, et poeg on rämpakas ega suhtu emasse hästi: lahti rõivastudes pilduvat ta oma saapad kesk tuba ega asetavat neid kohale. Isa tehtud märkustele vastavat poeg: «Küll ema koristab ära, sest selleks ta ongi naine, et meie järel koristada!» Klassijuhataja kuulas tähelepanelikult isa seletusi ja küsis siis: «Õelge mulle, palun, kas teie ise asetate oma saapad kohale?» — «Mina, muidugi teada, ei pane,» vastas isa, «mina olen ju täiskasvanu, aga poeg on vaid poisiklutt.»

Lastele antud sõna ei tohi murda, neile antud lubadusi täitmata jätta, veel vähem tohib lapsi petta. See kõigutab vanemate autoriteeti, valmistades lastele pettumuse, mida nad ei suuda sageli andestada vanematele ja mida nad ei unusta elu lõpuni. Seda selgitagu järgmine näide.

Minu hea tuttav (3 lapse isa) jutustas mulle hiljuti, missuguse raske pettumuse oli ta oma lapsepõlves 9-aastase poisina läbi elanud. Ema oli lubanud talle anda 10 rubla, kui ta ühe kuu jooksul pühib toa põrandat ja peseb puhtaks lauanõud. Ta oligi suurima hoolega täitnud oma ülesandeid ja sealjuures kogu aeg unistanud, mis ta selle rahaga võiks teha: kas minna tsirkusesse, osta taskunuga, maiustusi või kinkida emale midagi sünnipäevaks.

Ta oli oodanud kärsitult määratud kuupäeva saabumist. Tähtpäev saabuski, ja oh pettumust! Ta ei saanud lubatud tasu! «Ma pole siamaani suutnud seda unustada ja pärast seda juhtumist ei saanud ma ka kunagi usaldada ema lubadusi!» sõnas mu tuttav.

Lapsed peavad ka varakult ise harjuma tööd tegema, võttes jõudumööda osa perekonnas ettetulevatest töödest, ja kaasa aitama perekonna üldiseks heaoluks. Nad peavad harjuma ka käskimata ise nägema ja tegema seda, mis vajalik, igale poole kätt külge panema.

Väga huvitava näite säärasesest laste tööle suunamisest esitab Z. Kosmodemjanskaja ema. Jutustades oma lastest kirjutab ta, kuidas ta neis juba varakult hakkas kasvatama

armastust töö vastu ja abivalmidust. Pärast väikese venna sündi seletas ta kaheaastasele Zoja, et ta on vanem ja suur ning aitab seepärast väikest vennakest. Ema andis talle jõukohaseid ülesandeid: tuua mähkmeid, ulatada tass või ütles talle näiteks: «Zoja, ole hea ja aita mul koristada. Pane raamat riulile, tool laua juurde.» Väike Zoja täitis need soovid meeeldi ja küsis: «Aga mida veel teha?»

Kord lüpsis Zoja ema lehma. Lapsed ootasid, kruusid käes, sooja piima. Kärbsed hammustasid lehma ja see lõi sabaga emale vastu pead. Zoja pani ruttu kruusi käest, haaras ühe käega lehma sabast kinni, teisega ajas ära kärbsed, ise seletades: «Miks sa lööd ema? Ära löö!» Siis vaatas emale otsa ja lisis pool-küsimalt, pool-kinnitavalt: «Ma aitan sind!»

Eeltoodud näide näitab, et Zoja ema oli osanud juba nii väikeses lapses äratada teadlikku tahet jõudumööda abistada ema, ema töökoormust kergendada ja olla kasulikuks kollektiivi liikmeks.

Lapsi tööle kasvatades peavadki lapsed tunnetama, et töö on vajalik ja tõsine tegevus nii üksikinimese, perekonna kui ühiskonna elu hüvanguks; et tööd peab tegema vastutus- ja kohusetundega; et tööd ei saa ega tohi teha lohakalt, halvasti; et tööd ei saa jätta pooleli, vaid see tuleb viia lõpule ka siis, kui see nõuab tegijalt jõupingutust ja enese kokkuvõtmist. Laste jõupingutusi ei pea kasvataja mitte kartma ja neid laste elust kõrvaldama, sest need ongi tõukejõuks inimese edasipüüdmisel, järjest suuremate eesmärkide taotlemisel.

Kuidas säärast jõudude kasvu ja endausaldust lastes arendada, sellest väike näide.<sup>1</sup>

K. V. Mahhova kirjutab, et kord ei tulnud ta tütar aritmeetika ülesande lahendamise ja toime ja ema leidis ta nutmast oma töölaua taga. Selgitanud nutu põhjuse ja lugenud ülesande läbi, veendus ema, et tütar võib tulla selle ülesande lahendamise ja toime ja seepärast sõnas ta tütrele:

«Ja sul pole häbi nutta sellise tühja asja pärast! ... ülesanne pole raske, on vaja ainult nagu kord ja kohus läbi mõelda. Kui oled lahendanud, tule ja näita mulle.»

Tundes oma lapse võimeid ei eksinud ema, sest julgus-

---

<sup>1</sup> K. V. Mahhova, Kasvatusest perekonnas, lk. 86.

tatuna ema poolt asus tütar uue innu ja hooga ülesande kallale ja lahendas selle peagi. Nii kasvatas see ema oma tütres visadust, kannatust, eneseusaldust.

Kas kõik emad oleksid toiminud samuti? Arvatavasti mitte. Oleks leidunud ka selliseid, kellel oleks hale meel hakanud vaesest tütrest, kes nii õnnetuna nutab ja kannatab. Ja nad oleksid ise aidanud tal ülesande lahendada või aidanud leida isiku, kes seda oleks teinud, kui nad ise poleks ülesande lahendamisega toime tulnud.

Kuid kas arvate, et K. V. Mahhoval polnud kahju oma tütrest, nähes teda nii õnnetuna? Kuid ta oli kaugelenägev ja tahtis oma lapses äratada endausaldust, püsivust raskuste ületamisel. Ta ei jutlustanud lapsele sõnadega püsivuse ja enese kokkuvõtmise vajadusest, vaid laskis tal neid tundeid tegelikus töös tunnetada, mis äratas temas usku oma võimetesse, ühes sellega tõusis lapses ka austusetunne ema vastu, kes tema võimeid nii kõrgelt hindas ja tal võimaldas maitsta suurt töö rõõmu iseseisvalt lahendatud ülesande puhul.

Nii näeme, et vanemate autoriteet ei põhine üksi vanemate kõlbelisel isiksusel, vaid ka mõistlikul nõudlikkusel laste suhtes.

### **Perekondlik kollektiiv vanemate autoriteedi alusena**

Nõukogude korra iseloomulikumaid jooni on kollektivism — elu ja töötamine kollektiivis kollektiivi heaks; see tähendab ühist tööd ja võitlust, seltsimehelikku üksteise abistamist raskuste ületamisel ja oma isiklike huvide kooskõlastamist kollektiivi huvidega.

Vanemate autoriteet oleneb õige suurel määral õigest perekondliku kollektiivi ülesehitusest ja selle seesmisest korraldusest. Tugev, elurõõmus, harmooniline perekondlik kollektiiv, seal valitsev kindel ja mõistlik režiim, õigesti reguleeritud vahekorrad perekonnaliikmete vahel ja eeskätt vanemate kõlbeline isiksus, nagu juba eespool nägime, loovad sellise keskkonna, kus lastekasvatus kulgeb nagu iseenesest, ilma et vanematel tarvitseks end laste kasvatamisega eriti pingutada.

Nõukogude perekonnas valitsevad vahekorrad abikaasade eneste ja vanemate ning laste vahel on hoopis lahku minevad kõigest sellest, mis iseloomustab kodanlikke pere-

kondi. Viimastes mängivad varanduslikud huvid eriti tähtsat osa nii vanemate endi kui ka vanemate ja laste ning laste endi vahel. Abiellutakse enamasti majanduslikel põhjustel, mis ei lase loomulikult abikaasade vahel tekkida siirast, vastastikusel usaldusel ja armastusel põhinevat vahekorda. Lapsed jälle lipitsevad päranduse saamise kindlustamiseks vanemate ümber, tülitsevad isekeskis, kannavad üksteise peale viha, muutudes üksteisele võõraks. Teiselt poolt omab isa kui kapitali hankija ja selle valdaja piiramatut ülevõimu perekonnas, mis ei lase tekkida humaanseid ja südamlikke vahekordi perekonnaliikmete vahel. Need asjaolud ja sellega kaasnevad negatiivsed nähted: egoism, ahnus, silmakirjatsemine jne. muudavad lastekasvatuse kodanlikes perekondades keerukaks ja raskeks ning kasvatustulemused jätvavad sageli väga palju soovida.

Hoopis teine õhkkond valitseb nõukogude perekonnas. Siin puuduvad lahkkelid varanduse pärast, siin ei kasvatata egoiste ja varandusekütte, vaid teostatakse kommunistlikku kasvatust. Nõukogude ühiskonnas ei abielluta kaasavara ja muude kasu ja soodustusi taotlevate sihtide pärast. Otsustav on siin abikaasade vastastikune sumpäätia, austus ja armastus.

Nõukogude perekonnas on abikaasad üheõiguslikud, nad kannavad ühesuguseid kohustusi ja ühesugust vastutust perekonna ja laste heaolu eest. Võideldes ühiste sihtide eest ja elades ühistele huvidele, teineteist vastastikku toetades ja abistades, töötades nii-öelda külje kõrval alalises seoses oma lastega — kõik see lähendab abikaasasid teineteisele ja loob nende vahele tugevad sidemed. Tihe kontakt oma lastega, nende vajaduste mõistmine, nende õige juhtimine ja hea kasvatus lähendavad ka vanemaid lastele. Kõik see äratab neis austust ja armastust vanemate vastu ja kindlustab viimastele laste silmis autoriteedi.

Kuid vanemate autoriteet, kui see on kord saavutatud, pole igavese kestvusega. See võib kergesti tuhmuda või isegi kokku variseda. Väikelaste juures, kes ei oska veel vanemaid teistega võrrelda ja neid arvustada, ei tarvitse ju iga vanema eksisamm kõlblate põhimõtete vastu kõigutada tema autoriteeti, kuid suuremate — kooliealiste noorukite juures juhtub seda sagedasti. Seepärast olgu siinkohal vanemate tähelepanu juhitud mõningaile asjaolu-

dele, mis aitavad seda säilitada, või teistele, mis selle purustavad.

Perekondlikus kollektiivis peavad vanemad ja lapsed olema võrdõiguslikud liikmed. Vanemate ja laste vahel, nagu igas kollektiivis, peavad valitsema kindlad suhted. Kuigi laps peab end siin tundma üheõigusliku liikmena, peab nende vahel aset leidma ometi teatud distants: vanemad peavad seal olema juhtideks, kelle korraldustele alluvad lapsed. Igaühel on perekondlikus kollektiivis teatud õigused, kuid samuti ka võimetekohased kohustused. Keegi ei tohi kasutada mingisugust eelistatud seisukohta ja rikkuda teiste õigusi. Just vastupidiselt, iga perekonnaliikme püüdeks peab olema mitte raskendada, vaid kergendada teiste elu. Igaüks peab alistuma kollektiivi nõuetele ja sellest tulenevate endastmõistetavate ülesannete vajalikkust mõistma ja sellekohaselt käituma.

Hea näite üksteise abistamise kohta toob K. V. Mahhova oma raamatus «Kasvatusest perekonnas», kus ema pärast haigust on nõrk ja lapsed ning mees abistavad teda majapidamistöodes.

Poeg Selim ütleb:

«Meie hakkame kõike tegema! Ärgu ema üldse midagi tehku...»

Džanik oli sellega nõus, kuid palus ema teha tööjaotuse.

Em:

«Hästi! Isa käib puhkepäeva hommikuti poes ja abistab meid põhjaliku puhastuse ajal. Džanik käib argipäeva hommikuti kaupluses, kuna ta käib koolis teises vahetuses, ja kui on õppetükid ette valmistatud, jalutab Mariettaga; tal tuleb tuua vett ja mõnikord abistab mind ettevalmistuses. Oled nõus, Džanik?»

«Olen nõus! Aga miks sa ei öelnud, kes hakkab pesu loputama? Sa võid end ehk ära külmetada?»

«Pesu võite mul loputada igaüks. Sinul Selim tuleb koos Belaga koristada tube, pesta pärast nõusid, kasta lilli ja õhtul käia kaupluses leiba toomas ja väikesi sisseoste tegemas.»

«See kõik on väike asi,» ütles Selim.

«Belake aga vastutab Marietta eest,» jätkas ema. «Toidab teda, jalutab temaga, paneb magama ja jälgib, et Marietta esemed ja mänguasjad oleksid alati omal kohal. Pealeselle, Bela katab laua. Muidugi igaüks teist peab

üles tegema oma voodi, hoidma riided korras, parandama ja triikima neid ning õmblema nõõbid ette.»<sup>1</sup>

Lapsed töötasid suure huvi ja hoolega. K. V. Mahhova kirjutab, et see laste abivalmidus oli otse liigitav.

Perekonnas peab valitsema kindel kord ja režiim, millele alluvad ühtviisi nii vanemad kui lapsed, esijoones just vanemad ise, et lapsi õigesti suunata. Puhutus ja kord peab olema majas eeskujulikult läbi viidud, sest see mõjub iseenesest kaasa, et korratusi ei tehtaks, kuna lohakas ja korralage ümbrus justkui ahvatleb korratult käituma: üldises korralageduses ei paista ju välja, kas laialipillatud esemeid on ühe võrra vähem või rohkem.

Perekonnas peab valitsema õige toon. Kõne peab olema korrektne ja viisakas, käitumine laitmatu; enesest vähemate ja haigete eest tuleb hoolitseda kõigil; teiste vajaduste ja soovide arvestamine olgu iseenesest-mõistev: nii ei tohi näiteks lapsed käratseda, kui keegi perekonnas on haige ja vajab rahu, samuti mitte siis, kui vanemad on väsinud ja puhkavad, kui naaber kõrvaltoas valmistub eksameiks jne. Eriti tuleb valvata, et lapsed kohtleksid vanemaid inimesi lugupidavalt, osutaksid neile vastutulelikkust ja abi, kus see vajalik, ei lobiseks üleolevalt neile vastu, ei segaks omavoliliselt nende kõneluste vahele jne.

Kõike seda polegi perekonnas nii raske saavutada, kui vaid vanemad ise lastele õigesti ette elavad ja ülalmainitud nõudeid ise alati täidavad ning nende täitmist ka lastelt nõuavad. Siis kasvavad vastavad harjumused nagu iseenesest lastele külge ja nad omandavad õige hoiaku nii vanemate kui ka kaaskodanike suhtes. Vastastikune viisakus ja korrektsus vanemate ja laste vahel tugevdab vanemate autoriteeti.

Perekondlik kollektiiv pakub laialdasi ja häid võimalusi lastele selgitada igasuguseid kõlbelsi küsimusi. Õieti polegi niisugust kasvatuseprobleemi, mida ei tuleks perekonnal lahendada nii või teisiti. Aga juba eeltoodud lühike kasvatuseülesannete loetelu näitab, missuguseid väärtuslikke kollektivistlikke iseloomujooni saab ja peab perekond lastes kasvatama.

Viimaks olgu sellelegi osutatud, et perekondliku kollektiivi elu kulgeb loomulikult ja hästi, kui see on pere-

---

<sup>1</sup> K. V. Mahhova. Kasvatusest perekonnas, lk. 66—67.

ka s. Normaalses perekonnas peaks vanematel olema mitu last. Lasterikkas perekonnas on lastel palju paremad arengutingimused, siin õpivad nad maast-madalast elama kollektiivis. Lasterikkas perekonnas jaguneb vanemate armastus kõikide laste vahel ühtlaselt, siin tutvuvad lapsed kõige mitmekesisemate elu juhtude ja vahekordadega, nagu teise soovide arvestamine, teisega millegi jagamine, teise abistamine, väiksemate õdede-vendade eest hoolitsemine, vanematele, kellel suure perekonnaga palju tegemist, jõudumööda majapidamistöodes kaasaaitamine jne.

Ainsa lapse õigesti kasvatamine on väga keerukas ja raske ülesanne ning selles esineb suuremaid või vähemaid puudusi. Olukorrast tingitult saab lapsele osaks liiga palju õrnust, armastust ja tähelepanu; kõige selle tõttu muutub ainulaps perekonna keskpunktiks, ta harjub oma erandliku seisukorraga, muutub käskijaks majas ja tust kasvab ebaühiskondlik inimene, egoist, kes ei arvesta teiste õigusi ja vajadusi, kes oskab vaid ühiskonnalt kõike nõuda, ise aga tahab elada teiste töö ja pingutuste arvel. Sellist ebaaltsimehelikku tüüpi ei vaja sotsialistlik ühiskond.

Huvitava ja õpetliku lookese jutustab säärasest lapsest K. V. Mahhova oma raamatus «Kasvatusest perekonnas».

Autori sõbratar sõitis asjatalituste pärast mõneks päevaks Moskvasse ja peatus tema juures. Kord linnast koju tulles komistas ta aga tänaval ja venitas oma jalakõõluse välja. Tal tuli kaks nädalat lamada voodis ega saanud kohe ära sõita, nagu kavatsetud. Autori lapsed võtsid endi ülesandeks õnetu külalise eest hoolitseda ja nad tegid seda üksteise võidu kõige suurema innu ja armastusega, seades endi vahel sisse isegi eri valvekorra, kes haige eest kunagi vastutab.

Ühel päeval leidis aga autor töölt koju tulles oma külalise nutmast. Küsimusele, mis talle on juhtunud, sirutas too autorile kirja, mis ta oli äsja saanud, ja sõnas:

«Loe. Vaat mispärast ma nutan.»

Kiri oli saabunud ta 13-aastaselt pojalt ja selle sisu oli järgmine:

«Alati ka sinuga midagi juhtub. Leidis aja, millal haigeks jääda. Kui sa koju jõuad, on minust järele jäänud ainult luu ja nahk. Sinu lugupeetud Daša toidab mind mingisuguse lõgaga ja ma ei söö peaaegu mitte midagi. Too kindlasti mulle suusaülikond. Aga võib-olla sa seal,

võõras korteris, kavatsed kuni kevadeni haige olla? Sinust võib seda kõike oodata...»

Edasisel mõtetevahetusel seletas poisi ema, et tema ja ta mees olevat kogu oma elu ohverdanud pojale ja kõik teinud ta heaks, mis võimalik, aga näe, poeg ei hinda seda sugugi ja on pealegi veel süd ametu.

Autori nõuannetel muutsid need vanemad oma kasvatusviisi, nõudes pojalt korrektset ja viisakat käitumist, nende soovide ja vajaduste arvestamist, ja poeg, kes algul oli otse «põrutatud» koduse režiimi nõudlikuks muutumisest, õppis end taltsutama, vanemate hoolt hindama ja ta muutus täiesti korralikuks poisiks.

Ainulaste vanematele, kus puudub loomulik kollektiiv, tuleb tõsiselt soovitada laste paigutamist lasteaeda.

Nagu igas käitises ja asutuses on vastutav juhtkond, kelle korraldusi peavad kõik asutuses töötajad täitma, et tööprotsessis ei tekiks soovimatuid takistusi ja häireid, nii peab ka perekonnas, kus on lapsed, valitsema vanemate õiglane juhtimisviis. Vanematel on õigus ja kohus perekonnas maksma panna teatud nõudeid, et laste kasvatamine ja arenemine võiks toimuda plaanikindlalt ja tagajärjekalt. Selle õiguse on neile andnud nõukogude seadusandlus, pannes vanematele vastutuse oma laste kasvatamise eest.

Vanematel on õigus oma lastelt nõuda kuulekust, oma kollektiivi elust tingitud mõistlike nõuete ja korralduste täitmist. Lapsed peavad sellega juba varaseist eluaastaist harjuma, et täiskasvanuina olla distsiplineeritud ja kohusetundlikud töötajad oma sotsialistliku kodumaa ülesehitamisel.

Seda vanemate võimu ei tohi aga kuritarvitada ja lastele despootlikult, s. t. vägivaldselt oma tahet peale suruda, nagu sellest oli eelpool juttu, nõudes neilt pimesi sõnakuulmist. Lastele tahet ei tohi murda ja maha suruda, sest kuidas saaksid neist muidu energilised, tahtejõulised, julged ja iseseisvad inimesed, kes väsimatult võitlevad inimesoo parema tuleviku eest.

Asja selgitagu järgmine näide. 14-aastane tütarlaps Leeni ei võinud süüdistuste ja etteheidete puhul end kunagi kaitsta, sest isa arvates ei tohtinud laps ega abikaasa talle «vastu rääkida». Tulemuseks oli Leeni äärmine iseseisvusetus, saamatus, argus, nii et ta hiljem koolis õig-

lusteta kallaletungi korral ei suutnud end kaitsta ja oma õiguste eest võidelda ning ahastuses koolist välja astus.

Vanemate tahte vägivaldselt lastele pealesurumine (vt. surveautoriteet) hävitaks ka lastes austuse ja armastuse vanemate vastu ja nad kaotaksid oma tõelise autoriteedi laste silmis.

Nii näeme, et kui perekondlik kollektiiv on rajatud õigetele alustele, kui seal valitseb terve, elurõõmus, humaanne õhkkond, kui seal valitsevad vanemate ja laste vahel õiged suhted, mis põhinevad vastastikusel austusel ja usaldusel, kui kõik perekonnaliikmed kannavad ühiselt hoolt perekonna heaolu eest ja kui kõigil on hea elada, siis avaldavad vanemad lastele positiivset mõju ja kindlustavad endile autoriteedi laste silmis.

## Laste tundmine ja nende õige kohtlemine autoriteedi alusena

Lapsevanem peab oskama arvestada lapse arenemise taset, vastava vanuseastme iseärasusi, samuti lapse individuaalseid omadusi. Laps areneb ja muutub vahetpidamata nii harjumusilt, kalduvusilt, käitumiselt, huvidelt, suhtumiselt teda ümbritsevasse inimestesse ja elunähetesse. Lapsel tekivad edasi arenedes uued vajadused, soovid, igatsused, tõekspidamised, vaated, arusaamised jne.

Kõike seda peab vanem silmas pidama, ta peab tunnma oma last ja oskama talle õigesti läheneda, teda õigesti kohelda. Seni kui pole leitud teed lapse südamesse, on kasvatuskunst surnud ja kõik veenmissõnad jäävad tühjadeks sõnakõlksudeks. Seda selgitab järgmine näide.

Minu tööpraktikas lasteaias esines järgmine juhtum. Väikese Hille emal oli veel kaks suuremat kooliealist last. Vanem neist oli andekas ja jõudis koolis hästi edasi. Noorem seevastu oli väiksenä põdenud raskel kujul sarlakeid, ta kuulmine oli kannatanud, samuti näis ta andevaesem olevat. Ema auahnus ei suutnud aga sellega kuidagi leppida, et ta teine laps polnud hiilgav õpilane, ja ta hakkas teda küll ise, küll eratundidega taga sundima, sealjuures lapsele pidevalt etteheiteid tehes, et ta olevat laisk ja hooletu. Tagajärg oli see, et laps, kes varem koolis rahuldavalt edasi jõudis, ei tahtnud üldse enam kooli minna.

Kõike seda poleks juhtunud, kui ema oleks lapse võimeid tundnud, neid arvestanud ja talle mitte ülejõukäivaid nõudeid esitanud.

Kasvatada inimest, arvestamata tema eri vanusastmelisi ja individuaalseid iseärasusi, on sama, mis püüda ehitada maja, arvestamata ehitusmaterjali omadusi. Meie ei julge käivitada keerukat masinat, enne kui me seda põhjalikult oleme tundma õppinud, meie ei saa ilma põhjaliku ettevalmistuseta mängida mõnel muusikariistol, me saame veel vähem kasvatada õigesti last, tundmata tema arengu seadusi.

Selleks, et meie nõuded, mis me lastele esitame, oleksid neile arusaadavad ja jõukohased, s. t. oleksid õiglased, tuleb vanemal esijoonel silmas pidada eri vanusastmete iseärasusi.

Nii tuleb eelkooliealistele lastele esitada kõige algelise-maid nõudeid: neid tuleb õpetada puhtust, korda pidama, end ise riietama, viisakalt teretama, paluma, tänama, käsi pesema enne sööki jne. Nooremate klasside õpilastelt tuleb nõuda täiskasvanute ja seltsimeeste viisakat kohtlemist, distsiplineeritud käitumist üldse, korralikku ülesannete täitmist koolis jne. Vanemate klasside õpilased peavad suutma juba käituda kõlblate nõuete kohaselt, peavad oskama oma tegusid hinnata mitte üksi isiklikust, vaid ka riiklikust seisukohast, peavad teadlikud olema, mida neilt loodab ja nõuab ühiskond.

Me ei tohi lapse võimeid mõõta täiskasvanute järgi ja lapselt nõuda rohkem, kui ta suudab. Me ei tohi ka ta arengut pidurdada seega, et me nõuame talt vähem kui vaja ja ta jõudu ning võimeid alahindame. Teatud pingutused on vajalikud. Sellepärast tuleb lapsi õpetada ületama üht raskust teise järel ja lapsel lasta tunda oma jõudude ja võimete kasvu, mis valmistab talle suurt rõõmu ja äratab usku oma võimetesse. See on tõukejõuks ta edasipüüdmi- sel, veel suuremate eesmärkide taotlemisel.

Laste õige kohtlemine vastavalt nende eale on sageli komistuskiviks vanemate autoriteedile. Paljud vanemad ei näi märkavat, et nende laps kiiresti kasvab ja areneb, et tal tekivad teised vajadused, et kujunevad teistsugused arusaamad, vaated, tõekspidamised. Nad kohtlevad oma kooliealisi lapsi — ka noorukeid — ikka nagu väikelapsi, kes vajavad väiksemaski asjas juhtimist ega oska ise midagi mõelda, midagi otsustada, iseseisvalt teotseda.

Nad unustavad sootuks, et meie noored, kellel on nii avardarenemise võimalused koolis, pioneeri- ja komsomoliorganisatsioonides, omavad laialdasi teadmisi ja väljakujunenud maailmavaadet ja neile tuleb anda suuremat vabadust ja iseseisvust oma elu organiseerimisel.

Minu tuttav M. jutustas mulle sellest, miks ta oma ema ei saa usaldada ja austada, järgmist: «Kui ma 16-aastane olin, tutvusin ühe noormehega, kes hakkas mulle kirju saatma. Ema nõudis, et ma neid kirju talle lugeda annaksin. Neid luges ta siis perekonnas kõikidele ette. Mulle ei meeldinud see ja ma lasksin oma kirjad adresseerida sõbratari korterisse, kust ma nad kätte sain. Kui ema asja jälile sai, tekkis kodus suur pahandus. Ema süüdistas mind, et ma teda ei usaldavat, kuna ta mulle vaid head soovivat, ja lubas edaspidi minu kirju mitte enam avada. Ma lasksin kirjad jälle koju tulla. Mõne aja pärast märkasin aga, et ema mu kirjad avas. Ta kleepis nad aga jälle osavasti kinni, et ma midagi ei märkaks. Sellest ajast saadik pole ma oma ema suutnud enam austada ega usaldada.»

Vanematel tuleb koos lastega kasvada, nende mõtetesse ja soovidesse sisse elada, neid just iseseisvusele kasvatada. Sellega tuleb varakult alata, lubades lastel perekonnaelus ettetulevate küsimuste arutelust osa võtta, nendegi arvamusi ja nõuandeid ära kuulata; nendega tuleb jutelda ühiskonnas ettetulevaist probleemidest, kirjanduse ja kunsti üle jne. ning neid õpetada õiget seisukohta võtma igas küsimuses. Siis püsib ka kontakt vanemate ja laste vahel, üksteise mõistmine ja vanemate autoriteet.

Samuti tuleb vanemal silmas pidada laste individuaalseid iseärasusi. Ei saa kõiki lapsi kasvatada täpselt ühe retsepti järgi. Tundlikku, tagasihoidlikku, õrna last tuleb kohelda teisiti kui esiletikkuvat, julget, hoolimatut. Ühele lapsele mõjub juba meie silmavaade, et teda korrale kutsuda, teine ei reageeri tõrelemiselegi. Üht last saab kergesti kaasa kiskuda huvitava tegevusega, teine jääb ses suhtes täiesti osavõtmatuks jne.

Lapse vajaduste mõistmine, tema huvidest arusaamine, vanemate oskus teda igas olukorras toetada ja õigesti juhtida äratab lapses usaldust ja austust nende vastu ning kindlustab vanematele autoriteedi laste silmis.

Üks kogenud Tallinna algklasside pedagoog ütles, et ta püüab algul võita laste usaldust, mida saavutab kergesti,

pöördudes mitmesuguste laste ellu puutuvate küsimustega nende poole. Lapsed nähes, et nendest ollakse huvitatud, tulevad varsti ja räägivad kõigist oma rõõmudest ja muredest. Siis pole vaja muud kui kannatlikkust nende ärakuulamiseks ja varsti on kasvatajal selgunud laste vestlusist nende iseloom, huvid jne.

Vahekord vanemate ja laste vahel peab olema nii sõbralik ja heasoovlik ning usalduslik, et lapsed tõesti julgevad vanematele kõik südameilt ära rääkida — nii oma rõõmud kui äpardused, neilt oma hädades ja kahtlustes nõu küsida. Seetõttu õpivad vanemad oma lapsi hästi tundma ja neil on kerge lapsi juhtida. Hakkab aga laps vanema eest oma elamusi varjama, tähendab see, et vanema autoriteet on lapse silmis kõikuma löönud või isegi hävinud, kuna vanem ei ole osanud esineda lapse parima sõbrana.

Laste kasvatamisel peaks iga lastevanema deviisiks olema: «Heaga saavutan rohkem kui kurjaga». Seda ei tule aga niiviisi mõista, et kasvataja peaks last hellitama, ta tujudele ja soovidele järele andma, lapse tuju mitte-millegagi rikkuma! Ei! Vanemad peavad esijoones last põhjalikult tundma õppima ja endale ära märkima lapse positiivsed omadused ja iseloomujooned. Need tulebki kasvatustöö aluseks võtta, need tuleb lapses tugevaks ja valitsevaks arendada võimalike esilekerkivate negatiivsete omaduste ja kalduvuste tasakaalustamiseks. Lapse häid omadusi tunnustades, ta paremaid püüdeid ja saavutusi tähele pannes äratatakse lapses endas soov olla hea laps ja nii ei tule kasvatajal oma lapse juhtimisel karme kasvatusviise tarvitadagi, laps areneb nagu iseenesest soovitavas suunas. Alaline laste pahede ja negatiivsete iseloomujoonte esiletõstmine, laste hurjutamine, mahategemine, noomimine, halvustamine, pilkamine, ironiseerimine hävitavad lapse endausalduse, ta enesest lugupidamise; ütelled, nagu: «Oled üks kääpard! Sinust ei saa kunagi korralikku inimest!» hävitavad tas lootuse enda parandamise võimalusse. Solvava kohtlemise tagajärjel haavub laps, sulgub endasse, võõrdub vanematest ja ühtlasi ei suuda neid ka armastada ega austada.

Seevastu on iga kasvataja kogenud, kuidas lapse silmad löövad särama, kuidas temas lööb pulbitsema teotahe, kui ema või isa ta pead silitades talle sõnab: «Oled mul ikka tubli poiss (tüdruk)!»

Eriti oluline on häid külgi esile tõsta nende laste juures, kellel häid omadusi paistab vähe olevat, kes on n. ö. «halbade laste» nimekirjas. Ainult sellega võidetakse nende laste usaldus, nende armastus ja sisendatakse neisse usku oma headesse võimetusse ja tahet end parandada.

Lastes ärkab austus selle vastu, kes neis leiab midagi head. Näitena võiks tuua ühe lasteaija noort kasvatajat, kes hakkas teiste poolt üldiselt halvaks peetud poisis esile tõstma ta häid omadusi, mida senini keegi polnud märganud. See muutis poisi käitumise täielikult. Laps, nähes, et kasvataja näeb temas ka head, hakkas püüdma end parandada, hakkas usaldama sellele kasvatajale oma rõõme ja mõtteid. See noor kasvataja omas lapse silmis nii suurt autoriteeti, et laps püüdis kasvataja soove ja arvamusi lugeda juba tema silmist. Iialgi polnud kasvatajal vaja poissi karistada ega temaga pahandada.

Eeltoodud juhtum näitab, mida võib korda saata lapse õige kohtlemine kasvataja poolt ja kuivõrd tähtis on see lapsele, et ta sellise kasvataja endale leiab.

Laste individuaalsete iseärasuste arvestamisel ja nende vastaval kohtlemisel tuleb olla peenetundeline ja taktiline, et mõnda last ta meeldiva iseloomu tõttu ei hakataks teistele eelistama, teda alatasa teistele eeskujuks seadma, mis võib esile kutsuda raskeid arusaamatusi. Ükski laps ei pea end tundma tagaplaanile tõrjutuna, mis tekitab temas jonnid, vihkamist, kadedust, enese alaväärsustunnet.

Samuti tuleb silmas pidada, et lapsi liiga ei hellitataks, et neid armastataks õige armastusega.

Me teame, et armastus, hellus, tähelepanu osutamine on lapse tähtsamaid vajadusi, eriti ta varajases eas. Vanemate armastus tõstab lapse meeleolu, teeb ta elu kauniks ja päikesepaisteliseks, innustab teda lakkamatule tegevusele ja ettevõtlikkusele, tugevdab ta organismi jõude.

Miski ei mõju noorele hingele nii halvasti kui külmus ja üleolev suhtumine temasse, tema tunnetepuhangusse, miski ei tekita lapses suuremat nõrdimust, kui pikad ja väsitavad moraalijutlused seal, kus laps ootab siirast kaasaeramist! Armastuseta ja õrnuseta ei arene lapse elu normaalselt.

F. E. Dzeržinski ütleb: «Laps oskab armastada seda, kes teda armastab, ja teda saab kasvatada ainult armastusega.»

Vanemate armastus äratab lastes vastuarmastuse nende vastu. Vastastikune armastus ja austus loob aga kõige soodsamad tingimused laste õigeks kasvatamiseks. Õigesti kasvatada last tähendab teadlikult armastada last. Olla oma lastele õigeks kasvatajaks, selles seisabki vanemate armastuse mõte, sest ainult «armastada lapsi oskab ka kana,» nagu ütleb M. Gorki.

Lapsi tuleb armastada õige armastusega. Tõeline armastus on tähelepanelik ja vastutustundelik hoolitsemine lapse tõeliste vajaduste eest, see on ta arengu õige suunamine neile radadele, mis viivad teda selle poole, mis õige, kaunis ja hea; õige vanemate armastus on ka mõistlik nõudlikkus ja vajalik valjuski, kui nõuab seda olukord; õige armastus ei pigista silma kinni laste vigade ja ebasoovitava käitumise ning eksisammude puhul; õige armastus hoolitseb õigel ajal selle eest, et lapsed õpiksid algusest peale õigesti käituma ja et pahed neisse üldse ei juurduks, et midagi poleks tarvis hiljem ümber kasvatada. Õige armastus on rahulik, tasakaalukas, järjekindel, stabiilne, ta on homme samasugune kui on täna ja oli eile, ta tagab lapsele meeldiva kindlusetunde, mille varjul see tunneb end kaitstuna ja õnnelikuna.

Ülalõeldut selgitagu näide ühest viieliikmelisest perekonnast, kus valitses õige armastus laste ja vanemate vahel. Perekond koosnes isast, emast, vanaemast ja pojast Jaanist, kes õppis 8-ndas klassis, ning tütredest Maimust, 7-nda klassi õpilasest. Vanemad armastasid väga oma lapsi. Lapsed rääkisid varjamata oma edusammudest ja ebaõnnestumistest koolis, millest nähtus nende usaldus ja austus vanemate vastu. Kuid tütres ilmnis teatud püsimumatus ja pealiskaudsus. Ema püüdis seda halba nähet igati välja kasvatada. Kord jättis tütar oma õmblustöö pooleli. Ema sundis seda lõpetama.

«Miks sa mind sunnid?» küsis tütar.

«Seepärast, et sind armastan,» vastas ema.

«Vaata, kus on armastus!» naeris tütar.

«Jah, on,» kinnitas ema tõsiselt. «Ma armastan sind ja tahan seepärast, et sa õpiksid alustatud tööd lõpetama, sest inimene, kes alatud ülesande pooleli jätab, on elus õnnetu.»

Tõeline armastus ei seisa nõrkuses ja järeleandlikkuses. See ei rajane vanemate armatsemisel, nende tujukusel, nende lühinägelikkusel, nagu me seda näeme nn. pimeda armastuse puhul. Viimatinimetatud armastus elab silma-

pilgule, oma tegude ja kasvatusviiside tulemusi arvestamata; ta kuhjab lapse hoolitsuse, õrnuste, mugavustega üle; ta teeb lapse eest kõik ise ära, sest täiskasvanuna saavad laps isegi küllalt vaeva näha. Laps, kes algul on väga teotaheline, harjub hiljem sellega, et teised tema eest töötavad, muutub laisaks ja kui siis emad arvavad ta juba küllalt suure olevat töötamiseks, siis see laps enam tööd teha ei taha, kõige pisem toiming on talle raske ja vastumeelt. Selline täiskasvanud «laps» istub meelega tugi- toolis ja laseb oma vanal hallipäisel emakesel endale pesu pesta, sukki nõeluda jne.

Kuidas väärarmastus võib viia väärkasvatusele, selleks veel üks näide.

Väike 6-aastane Peeter on sellega harjunud, et ta soovid täidetakse. Lõunalauas tõstab ema talle suppi väikesele lapse supitaldrikule. «Miks sa tõstad suppi sellele taldrikule? Mina tahan suurte inimeste taldrikut!» käsutab poiss. Ja ema valab supi ümber teise taldrikusse. «Las kasvab suureks, küll siis saab aru, et ema ja isa sõna tuleb kuulda,» seletab ema iga kord, kui poiss hakkab jonnima.

Vanemad ostsid Peetrile sageli lasteraamatuid. Poiss lõhkus need süstemaatiliselt ära, kasutades raamatulehti lennukite valmistamiseks. Isa katsus last korraks kutsuda, aga selle tagajärjeks oli lapse poolt äraproovitud kisa, jonn. Ema astus lapse kaitseks välja, sõnades: «Kui ta kooli läheb ja õppima hakkab, küll siis õpib ka raamatuid hoidma. Miks talle seda keelata, mis talle meeldib? Kasvab suuremaks, muutub ka targemaks.»

Ja nii need kapriisid ja pahed lapsesse kasvatataksegi. Halbu harjumusi ja pahesid on aga väga raske hiljem välja juurida.

On iseenesest mõistetav, et vanemad, kes oma lapsi austavad ja armastavad tõelise armastusega ja kes omavad autoriteeti, ei vaja oma kasvatustöös karne kasvatusviisega karistusi. Nii toimib ka suurem osa nõukogude lastevanemaid. Kuid kahjuks leidub veel ka sääraseid, kes ei pörka tagasi isegi laste kehalise karistamise eest. Kehaline karistus on üks barbaarsemaid «kasvatustõtteid», mis me tunneme. Tõelise lastekasvatamisega pole sellel midagi ühist, see on pigem vanema viha ja taltsutamatusse välja- valamine, tugevama vägivalla akt nõrgema üle. Kehaline karistus mõjub laostavalt lapse hingeelule. See äratab lapses hirmutunnet, argust, valskust, kättemaksu- iha jne.

Kehalise karistuse kahjulikkuse kohta väidab F. E. Dzeržinski: «Peks, karmus ja karistus ei suuda iialgi soovival viisil mõjustada südant ja südametunnistust, sest laste mõistusele jäävad nad ikka tugevama vägivalla-aktideks ja äratavad lastes kas kangekaelsust, isegi siis, kui laps on teadlik, et ta käitus halvasti, või tapvalt koledat argust ja valskust.»

Kehalist karistust tarvitavad lastevanemad patustavad nõukogude pedagoogika ühe põhilisema nõude — inimlikkuse — vastu ega mõtle sellele, et veel eales pole lapsesse vitsaga sisendatud õrnu tundeid ja kõlblaid voorusi.

Karistuste kohta üldse olgu öeldud, et nende tarvitamisega tuleb olla kokkuhoidlik ja neid kasutame ainult siis, kui teised kasvatusabinõud ei anna tagajärgi. Armastuse kõrval peab perekonnas valitsema õiglane nõudlikkus. Esineb küllalt juhuseid, kus karistus on möödapääsmatu. Karistada tuleb ainult siis, kui kasvataja on asja rahulikult kaalunud (mitte ägeduses) ja ta sisetunne ning veendumus talle ütlevad, et ta peab antud juhul karistama, kuna ei saa teisiti olukorda lahendada. Karistus ei pea olema vägivallaaktiks, vaid see peab lapsele tunduma ta teo õiglase tagajärjena.

Kasvatases ei pea tarvitama mingisugust vägivaldset võtet — ei pimedat sõnakuulmist, ei orjastamist, ei lapse isiksuse mahasurumist, hoolimatust, julmust. Laste kasvatamisel tuleb piinlikult kõigest hoiduda, mis viib lapse vastuollu vanematega ja ühes sellega hävitab nende autoriteedi.

### **Vanemate nõudmiste ühtsus autoriteedi tingimusena**

Arusaamatuste ja vastuolude ärahoidmiseks laste ja vanemate vahel olgu siinkohal vanemate tähelepanu juhitud veel mõningaile nõudeile, millest nad peaksid kinni pidama.

Esiteks peavad vanemad hoolt kandma, et nad teineteise autoriteeti maha ei kisuks, vaid vastastikku teineteist toetaksid. Selle selgituseks väike näide K. perekonnast. Seal on isa vedurijuht, ema õpetaja. Mõlemad abikaasad suhtuvad suure huvi ja austusega teise elukutsesse. Isa suhtub väga tunnustavalt ema töösse, püüab vabal ajal, kui emal on palju vihke parandada, igati

ta kodust töökoormust kergendada, nõudes, et lapsed toimivad samuti. Ta jutustab lastele ema töö tähtsusest, ta tublidusest. Ema omalt poolt jälgib huviga isa tööd ja tegevust ning äratab lastes huvi ja austust isa vastu. Nii on liidetud kogu perekond ühtseks, sõbralikuks, tugevaks kollektiiviks, nii äratatakse ka austust ja aukartust vanemate vastu ja tugevdatakse teineteise autoriteeti.

Täiesti lubamatu on säärane talitusviis, kui üks abielu-pool arvustab laste kuuldes mahategevvalt teise kasvatusviise ja tööd või teeb seda teise ära olles ta selja taga. Olen isiklikult korduvalt kuulnud sellesarnaseid ütlusi vanematega rääkides mõne lapse juures esineva pahe pärast: «See on kõik ema süü, ta ise on kah lohakas» või ema hädaldab: «Mis mina üksi suudan, poisile oleks karmimat kätt vaja, aga näe, isa on meil niisugune tossikene, temast pole millekski asja!» Kuuldes sääraseid halvustavaid ütlusi vanemate suust, pole imestada, et nende lapsed neid ei austa. Lastelt oli röövitud usaldus ja austus oma vanemate vastu ja viimaste kasvatav mõju oli kaotsi läinud. Vanemad polnud lastele enam autoriteediks, kelle õpetusi ja korraldusi nad oleksid meeleldi täitnud.

Teiseks peab perekonna kasvatusviisides ja nõuetes valitsema ühtsus, järjekindlus ja kooskõla. Kooskõlastatud kasvatuses olenevad suurel määral kasvatus-töö tulemused ja samuti kasvatajate autoriteet.

Vanemad peavad perekonnas lastekasvatuse põhimõtetes ja lapsele esitatavates nõudmistes tingimata ühtset joont pidama ja nõudma, et ka kõik teised perekonnaliikmed (vanaemad, -isad, tädid ja onud) sellest kinni peaksid ja kasvatustöösse ei tooks ebasoovitavaid häireid. Sest pole midagi kahjulikumat kasvatustöös kui lahkkelid kasvatajate vahel, kus üks lubab seda, mida teine keelab, üks tahab last karistada, teine peab seda ülearuseks ja kaitseb last jne. Üldiselt kalduvad emad, eriti aga vanaemad ja -isad, lapsi hellitama, vaadates laste vallatustele läbi sõrmede, varjates neid sageli isade eestki.

Perekonnas tuleb maksma panna seadus, et kui üks vanemaist on esitanud mingisuguse nõudmise, siis ei tohi teine seda tühistada, isegi sel juhul mitte, kui see tundub viimasele üleliigsena või ebaõigena. Kui üks lapsevanem leiab, et teine on teinud kasvatusevea, siis ei pea seda hakkama lapse kuuldes lahendama, vaid seda tuleb teha nelja silma all, lapse eemal olles.

On täiesti loomulik, et laps püüab karmimast kasvatajast võimalikult kaugemale hoiduda ja «pehmet» kasvatajat eelistada, otsides viimase juures kaitset ja õigustust nõudlikuma poole vastu.

Sellise kasvatuselise tagajärjel jääb lapsel selgusetuks, mis on hea, mis halb. Ta muutub silmakirjatsejaks, kes ühe vanema kuuldes-nähes toimib nii ja teise juuresolekul hoopis teisiti, kasutades võimalikult ära kummagi poole nõrkust ja järeleandlikkust.

Väikese Silvi vanemate vahel valitses vägikaika vedamine lapse kasvatamisel. Isa tahtis last heaga kasvatada, ema nõudis aga valjust. Pidas aga mõnikord isa vajalikuks tüdart noomida või karistada, leevendas ema lapse «kannatusi» raha ja kinkide andmisega. Silvi aga seletas rahul olles: «Küll on hea, kui mamma ja papa ühel nõul ei ole, minul on siis väga hea olla, saan kinno, maiustusi ja kooke.»

Eriti keerukaks ja lapsele saatuslikuks muutub olukord siis, kui vanemate perekonnaelu puruneb. Siis püüavad kas üks või mõlemad abielupooled last enda poole võita, pühendades teda omavahelistesse tüldesse, tembeldades vastaspoolt häbematuks ja julmaks ning iseennast süütuks kannatajaks, et seega teha laps võitluskaaslaseks vastaspoole vastu. Niisuguses võitluses ja heitluses peitub suur kurbloodus lastele, mis mõjutab neid eluajaks kurbade ja ebameeldivate mälestustega oma õnnetuist vanemaist, keda nad varajases lapsepõlves olid siiralt armastanud ja kõige paremateks inimesteks pidanud. Ebasoovitavate tulemuste vältimiseks peavad vanemad hoolitsema selle eest, et nende omavaheliste arusaamatuste ja lahkkelide puhul ei kannataks lapsed ning neid ei õpetataks halvustama ja vihkama oma vanemaid.

Kooliskäivate laste kasvatamisel tuleb silmas pidada, nagu oli juba algul juttu, et ka kodu ja kooli vahel valitseks kasvatusnõuete ühtsus ja kooskõla. Täiesti vale on see, kui vanemad teevad õpetajaid laste silmis maha, koos lastega nende üle naeravad ja lapse konfliktide puhul koolis süü kergekäeliselt õpetajatele veeretavad, kes nende last ei sallivat, teda taga kiuisavat jne. Selle asemel tuleks koolis õpetajatega rahulikult vahejuhtum selgitada, kus alles teada saadakse, kes süüdlane, kes mitte. Niisugused läbirääkimised toovad sageli otse üllatavaid asju päevavalgele, millega mõni vanemate

silmatera on hakkama saanud. Kui tahetakse, et õpetajad saaksid olla lastele tõelised kasvatajad, siis ei tohi nende autoriteeti laste silmis kõigutada, vaid nendega tuleb, nagu oli algul juttu, õigel ajal nõu pidada ja läbi rääkida ning kokku leppida ühtsetes kasvatusnõuetes ja vastastikku teineteist toetada. Kodu ja kool töötagu käsikäes.

Laste kasvatamisel tuleb olla järjekindel. Otsustusvõimetu, nõrgatahteline, kahtlev ja kõhklev, muutlik, tujukas ja tasakaalutu kasvataja ei oma laste silmis autoriteeti. Selline lapsevanem ei suuda arendada lastes tugevat iseloomu, visadust, vankumatut sihi taotlemist, mis peab omane olema igale nõukogude inimesele.

Lapsed eelistavad kindlakäelist kasvatajat ja tunnevad end tema all hästi hooldatuina ja juhituina.

Kolmandaks peavad mõlemad vanemad, nii isa kui ema osa võtma lastekasvatuse tööst. Mõned vanemad, enamasti isad, püüavad oma mugavuse ja hoolimatuse pärast sellest tähtsast kohustusest mööda hiilida ja kogu lastekasvatuse naise õlgadele veeretada. Säärase talitusviisi põhjenduseks tuuakse tavaliselt ette ajapuudus, tööga ülekoormatus või seletatakse oma teguviisi õigustades: «Olen kogu perekonnaelu organiseerimise ja lastekasvatuse usaldanud naise hooleks ega taha end tema tegevusse segada, et mitte õõnestada tema autoriteeti!» Enda kanda võtvat ta vaid perekonna materiaalse kindlustamise.

Kõik need ülaltoodud väited, miks lastekasvatuse tööst osa ei võeta, osutuvad lähemal vaatlemisel kapitalistlikust ajast säilinud igandeiks ega sobi nõukogude perekonna ellu. Olgu siinkohal veel kord sääraselt mõtlejaile meelde tuletatud, et nii isa kui ema on perekondliku kollektiivi liikmed, kellel lasuvad ühesugused kohustused ja ühesugune vastutus selle organisatsioonilise ja majandusliku heaolu eest. Ka lastekasvatus on vanemate ühine kohustus. Pealegi on ka isa osavõtt laste kasvatusest hädavajalik, et sellele teatud tasakaalu, suuremat kandvust, teatud kergust ja kainet asjalikkust lisandada, kuna emade juures kipub teinekord tundeelement ülekaalu võtma. Isa peab lastele sama lähedane olema nagu emagi, siis alles pääseb perekonnas maksvusele õige nõukogulik perekonna vaim. Ka töökoormatus pole vabandavaks põhjuseks lastekasvatusest loobumiseks ja selle töö naise õlgadele veeretamiseks. Nõukogude emad töötavad enamikus samuti väljaspool kodu mitmesugustel kutsealadel. Seega on loomulik, et koduse

majapidamise töödest ja lastekasvatusest osavõtt on kohustuslik ka isale, nagu nägime eelpooltoodud K. V. Mahhova näitest.

Ja kui ema kohustuseks on vaid kodu korrashoid ja lastekasvatus, siis arvesse võttes nende tegevusalade laialtulatusest võib julgesti öelda, et kui ema püüab kõike parimas korras hoida, pole tema töökoormus sugugi väike, ja mehe tugi ja osavõtt tööst ja tegevusest on enam kui soovitatav, lastekasvatusest aga otse kohustav.

Samuti ei pea paika vabandused ajapuudusega. Olgu veel kord rõhutatud, et lapsi ei kasvatata ainult selleks määratud aegadel, vaid see toimub igal vähemalgi kokkupuutel lastega. Ja ajapuudust ei tunta ometi iga päev ühtviisi! Hea tahtmise juures leiab isa aega ka kõige kiiremal ajal lapsele paar sõna öelda, küsida, mis ta täna teinud, kuidas tal koolis läinud jne., et kontakti lastega alal hoida ja teadlik olla laste huvidest, rõõmudest, muredest, saavutustest ja äpardusistki, et siis neid osata paremini ja otsustarbekalt juhtida, kui aega juhtub rohkem olema, näiteks kas või puhkepäevadel.

Viimaseks olgu öeldud, et lastekasvatus on väga keerukas ja vastutusrikas ülesanne, mis nõuab vanematelt peale sünnipäraste võimete ja elust omandatud teadmiste kasutamist, tutvumist vastava pedagoogilise kirjandusega, et tõsta oma kvalifikatsiooni kasvatajana. Siis väheneksid lastekasvatuses tehtavad eksimused ja sellele kaasuvad arusaamatused ning lahkkelid vanemate ja laste vahel, mille tagajärjel nii sageli hävib vanemate autoriteet, millel aga baseerub kogu nende kasvatustegevus.

## Lõppsõna

Vanemate autoriteet pole mingi külgesündinud iseloomuomadus, mis on omane vaid erandisikuile. Tõelist autoriteeti võib omada iga lastevanem, kui ta omab oskusi ja teadmisi lastekasvatuses, kui tal on selged kasvatusesihid, kui ta andub kogu hinge ja armastusega oma ülesannete täitmisele kasvatajana; kui ta ise on sügavalt kõlbeline isiksus, on rajanud perekondliku kollektiivi õigetele alustele ja oma positiivse eeskujuga on lapsele tõeliseks juhiks ja teenäitajaks; kui ta omab mõõdutunnet oma nõuetes ja korraldustes, mõõdutunnet nii armastuses kui valjuses, nii

hellituses kui karmuses; kui ta kohtleb austavalt lapsi, omab taktitunnet ja peenetundelikkust laste kohtlemisel; kui ta teod ei lähe lahku ta sõnadest; kui ta on järjekindel, siiras ja usaldustäratav, kelle poole laps julgeb pöörduda igasuguse nõuküsimisega, igasuguse raskuse ja hädaga — ühesõnaga, kasvataja autoriteet oleneb täiel määral ta väärikusest ja ta väärtusest isiksusena.

Sellest järgneb, et lastevanem, kes tahab olla hea kasvataja oma lastele, peab last kasvatades samaaegselt ennast kasvatama, oma sõnu ja tegusid kontrollima, et mitte kaotada autoriteeti laste silmis, mis teeks võimatuks laste õige kasvatuse ja juhtimise.

---

---

## Soovitavat kirjandust lastevanemaile

1. **A. S. Makarenko**, „Raamat lastevanemaile“. Teos selgitab kasvatusküsimusi ja selles esinevaid vigu eluliste ja huvitavate näidete varal.
2. **A. S. Makarenko**, „Valitud pedagoogilised teosed“. Väga soovitatav, kergesti loetav teos.
3. **E. A. Arkin**, „Kõned kasvatuses“.
4. Palju häid näiteid kasvatusvõtete kohta leidub **L. Kosmodemjanskaja** raamatus „Jutustus Zojast ja Šurast“.
5. **K. V. Mahhova**, „Kasvatuses perekonnas“. Teos maalib ülevaatliku pildi tõeliste nõukogulike inimeste kasvatuses perekonnas. Raamat näitab, kuidas lapsi ei tule kasvatada sõnadega, vaid neid tuleb lasta oma jõudu ja võimeid karastada tegudes.

Neile, kes valdavad vene keelt:

6. **E. A. Arkin**, «Воспитание ребенка-дошкольника в семье».
  7. **E. Кошечая**, «Повесть о сыне».
  8. Eeskuju tähtsusest annab ülevaate **N. I. Böldõrevi** raamat «О роли примера в воспитании детей».
  9. **A. M. Леушина**, «Авторитет родителей в воспитании детей».
  10. Ajakiri «Семья и школа». Ajakiri toob süstemaatiliselt häid kasvatuslikke artikleid.
-

Rbl. 1.—

A-17346  
154 II

TÜ RAAMATUKOGU



1 0300 00463688 4